

545.786492

E61

Ent

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 23

1 oktober 1963

No. 10

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJselstraar 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD: B. J. Lempke: Trekvlinders in 1962 (p. 177). — C. A. W. Jeekel: The generic and subgeneric names of the European Lithobiidae generally referred to Polybothrus Latzel, 1880 (Chilopoda, Lithobiida) (p. 193). — Literatuur (p. 196: P. J. Brakman). — Korte mededelingen (p. 192: W. J. Boer Leffef; p. 196: H. Heerkens, M. P. Peerdeman, Afdeling Zuid-Holland).

Trekvlinders in 1962

door

B. J. LEMPKE

(Drieëntwintigste jaarverslag)

De winter van 1961—1962 was vrij zacht. Eind januari vroor het licht en ook februari bracht nu en dan wat vorst. Toch werd het voorjaar zeer ongunstig. Maart was koud en somber met opvallend veel sneeuw- en vorstdagen. Ook april was koud, met veel wind. Over het algemeen was het weer dan ook guur. Een prettige uitzondering vormde het begin van de derde decade, waarin juist de beide paasdagen vielen, toen het mooi voorjaarsweer was. Mei was zeer koud en somber, in de Bilt gemiddeld 4,2° te laag. De laatste 115 jaar was deze maand nog niet eerder zo koud geweest. De gehele lente (I.III—I.VI) was op één na de koudste van de laatste 100 jaar, alleen overtroffen door die van 1888.

In de eerste decade van juni kwamen enkele mooie dagen voor, maar over het algemeen was de maand vrij koud en zeer droog. Juli was opnieuw veel te koud. Ook augustus was vrij koud en somber. Het gevolg was, dat in deze drie maanden slechts drie zomerse dagen genoteerd konden worden tegen 19 normaal. In de 20ste eeuw waren alleen de zomers van 1907 en 1956 nog kouder geweest.

De herfst begon al niet veel beter. Hoewel in het begin van september een paar prachtige dagen voorkwamen, was de maand in zijn geheel toch tamelijk koud. Pas oktober bracht verbetering. Vooral in de eerste decade vielen veel mooie dagen. Over het geheel was de maand tamelijk warm en zonnig. November daarentegen was weer vrij droog en koud met in het centrum van het land 9 à 10 dagen met sneeuw tegen normaal één. Het werd de somberste van de 20ste eeuw. December was zeer koud.

Wat het weer aangaat een merkwaardig jaar dus, heel koud en somber. Vooral voor dagvlinders zeker niet best. Vele vlindersoorten waren natuurlijk laat en doordat het seizoen koud bleef, werd de achterstand ook maar weinig ingelopen, dit in tegenstelling tot andere koude voorjaren. Bovendien bleven de dieren ook vaak duidelijk langer doorvliegen dan in andere jaren, zoals ook de planten veel

langer fris bleven. Ik herinner me geen enkel jaar, dat de bladeren van de bomen zo ver in de zomer hun heldere voorjaarskleuren behielden.

Vrijwel overal was *Aglais urticae* schaars. Zelfs de anders zo gewone herfst-generatie bleef ver onder normaal. Een opvallende uitzondering maakt de ervaring van VAN WISSELINGH, die het dier te Bergeijk in de eerste helft van oktober gewoon vond. Ook de witjes waren verre van talrijk, al kwamen van alle drie de soorten enkele zeer late exemplaren voor. Van de dagpauwoog heb ik slechts een enkele gezien. Daarentegen waren verschillende Noctuiden en Geometriden in opvallende aantallen aanwezig, o.a. weer *Phlogophora meticulosa*. Zoals blijken zal, had het jaar overigens voor migranten diverse verrassingen in petto.

Van 146 medewerkers werden bruikbare waarnemingen ontvangen, waaruit het volgende verslag kon worden samengesteld.

1. *Pontia daplidice* L. Op 12 augustus ving DELNOYE een vers ♀ te Wijlre, terwijl LEFFEF op 22.VIII bij de Voorst twee exemplaren zag, die echter niet te bereiken waren.

2. *Pieris brassicae* L. Op 15 september werd trek waargenomen op het strand van Terschelling (J. TANIS). Tussen 14 uur en 15.30 werden 112 exemplaren geteld. Ze kwamen vanuit zee aanvliegen en volgden in westelijke richting de smalle baan tussen waterlijn en zeeduinen. Langs de waterlijn lagen verscheidene dode dieren, over een afstand van 1 km (van de palen 18 tot 19) 23 stuks. Ook op 16 en 17 september werden trekkende witjes waargenomen, maar er was toen helaas geen tijd voor observaties.

3. *Colias hyale* L. De eerste generatie werd tussen 16 mei en 23 juni in klein aantal gezien, meest natuurlijk in de zuidelijke helft van het land, maar toch ook te Cothen, in de Achterhoek en in Twente. Dan volgen enkele waarnemingen in de periode van 19 tot 29 juli, gevolgd door een onverklaarbaar hiaat tot ver in de tweede helft van augustus. Een nieuwe vrij goed aaneensluitende serie valt tussen 26 augustus en 7 oktober. Het hoogste dagtotaal viel op 26 juli met zes stuks, alle in het zuiden van Limburg.

V i n d p l a a t s e n. Lbg.: Schin op Geul, Klimmen, Voerendaal, Haanrade, Hoensbroek, Sittard, Elsloo, Stein. Zl.: Burghsluis, Haamstede, Renesse, Elkerzee, Serooskerke-Sch. Z.H.: Dubbeldam, Den Haag. N.H.: Driehuis, Velsen. Utr.: Cothen, Soest. Gdl.: Ermelo, Doetinchem, Aalten. Ov.: Raalte, Almelo, Mariënheim.

M e r k e n. In de eerste week van oktober merkte Pater MUNSTERS vier exemplaren te Stein, die niet meer werden terug gezien.

T o t a a l a a n t a l w a a r g e n o m e n e x e m p l a r e n: 66, wat wel aanmerkelijk beter is dan de 18 van 1961, maar wat natuurlijk toch een zeer matig jaar voor de soort betekent.

4. *Colias crocea* Fourcroy. Reeds 15 juni werd de eerste oranje lucerne te Amsterdam gezien (COENE), twee dagen later gevolgd door drie andere te Biezeling en op Schouwen. In de laatste week van de maand kwamen daar nog twee in het zuiden van Limburg bij. Dan komen vijf waarnemingen in juli, zowel in het zuiden als in het midden van het land. Augustus en september leverden een fraaie serie meldingen, meest met lage dagtotalen. Uitschieters waren 1.IX met 33 exemplaren en 15.IX met maar liefst 40 stuks. In oktober slechts waar-

nemingen op acht verschillende data, evenals in november, het laatst op 29.XI. En dat in dit seizoen!

Hoewel de vindplaatsen over vrijwel het gehele land verspreid liggen, werden de meeste vlinders toch gezien in het westelijke deel van het Fluviaal District. Eind augustus en begin september zag KLAAYSEN op een opgespoten terrein bij Maassluis een sterke concentratie van naar schatting 400 stuks. Ook bij Sliedrecht vloog *crocea* goed (23 stuks op 1.IX, BOGAARD).

V i n d p l a a t s e n. Lbg.: Gulpen, Wijlre, Meerssen, Stein, Geleen, Lutterade, Montfort, Swalmen, Steijl. N.B.: Nuenen, Drunen, Strijbeek, Moerdijk. Zl.: Biezeling, Zierikzee, Ouwkerk-Sch., Haamstede. Z.H.: Sommeldijk, Middelhar-nis, Dubbeldam, Dordrecht, Zwijndrecht, Rotterdam, Maassluis, Nieuwkoop. N.H.: Amsterdam, Texel. Utr.: Cothen, Spakenburg. Gdl.: Leuvenum, Drempt, Doesburg. Ov.: Olst, Steenwijkerwold, Dalfsen, Losser. Fr.: Oude Mirdumerklif, West-Terschelling.

M e r k e n. Pater MUNSTERS merkte te Stein 4 exemplaren, die niet terug werden gezien.

T o t a a l a a n t a l w a a r g e n o m e n e x e m p l a r e n: 585, wat zelfs in een mooi seizoen een prachtig resultaat geweest zou zijn!

5. *Vanessa atalanta* L. Een positief geval van overwintering hier te lande: op 9 januari trof PEZIE een vers exemplaar op een zolder te Almelo aan. Vermoedelijk is dit ook gelukt aan de twee exemplaren, die VLUG op 5 maart te Tienraay en op 14 maart te Putten zag vliegen. Eveneens op 14.III vond DE KRUIFF een *atalanta* binnen tegen de onderkant van een rieten dak te Werkhoven. In april telkens twee vlinders op de 13de, de 22ste en de 23ste. In mei op 9 verschillende dagen, meest één, een enkele maal twee of drie meldingen. Even zwak bleef bijna de hele eerste helft van juni. Maar op 13.VI komen we voor het eerst op een dagtotaal van 10 stuks. De volgende dag wordt het al 20, op 16.VI is het 42, op 23.VI zelfs 58. De immigratie is nu dus goed op gang, vrij laat, maar duidelijk. Op laatstgenoemde datum zag BOGAARD te Bolnes 26 stuks bijeen op een beschutte plek, heerlijk zonnend. Iets dergelijks maakte VLUG op 1 juli te Zeist mee, toen hij daar 17 stuks telde. Toch zijn de dagtotalen na 23 juni plotseling weer veel lager, al is de vlinder nu zonder onderbreking aanwezig. Overigens bleven de immigranten lang in leven of nog ver in de zomer aanvliegen, want nog tot in augustus werden afgevlogen exemplaren gezien.

Omstreeks de helft van deze maand gaan de dagtotalen weer duidelijk omhoog, een bewijs, dat de eerste in Nederland geboren generatie zich meldt. Op 26.VIII worden 175 *atalanta*'s gemeld, op 2.IX al 197 en op 15.IX wordt de top bereikt met 619 stuks. Op 22.IX is het aantal weer gedaald tot 435 en op 7 oktober tot 197. Daarna gaat het niettegenstaande de mooie herfstmaand snel bergafwaarts. Reeds na 23.X komt het dagtotaal niet meer boven de 10. In november slechts vier waarnemingen, waarvan de laatste een afgevlogen exemplaar op 12.XI te Zeist was (VLUG).

T r e k. De enige betrouwbare waarnemingen van trek zijn de volgende: 25 augustus, IJmuiden, vijf stuks vanuit zee trekkend in oostnoordoostelijke richting (DERKSEN). 6 september, Rilland, 33 stuks tussen 11 en 14 uur, trekkend in zuidwestelijke richting (VLUG).

Lichtvangsten. 6 oktober, Hendrik-Ido-Ambacht, één op licht (BOGAARD). 5 november, Westenschouwen, één in trap (LEFFEF).

Merken. Van 1—16 oktober werden te Vlissingen 36 atalanta's gemerkt. Slechts één daarvan werd terug gezien, op dezelfde dag (E. SIMONSE).

Tussen 11.VIII en I.X werden te Stein 43 exemplaren gemerkt, waarvan vele werden terug gezien, twee 8 dagen na het merken, alle andere hoogstens 4 dagen erna (Pater MUNSTERS).

Totaal aantal waarnemingen: 7014, zeker geen opvallend laag aantal, eerder middelmatig goed (een derde van 1959, maar zes keer zoveel als in 1956!).

6. *Vanessa cardui* L. Zoals te verwachten was, werd de vlinder in mei nauwelijks waargenomen: op 2 en 3.V samen vier stuks op Terschelling (TANIS) en op 17 en 29.V telkens één te Klimmen (VLUG). Ook juni bleef aanvankelijk nog slecht, maar (precies als bij de atalanta!) op de 14de komen plotseling de immigranten in aantal opzetten: 15 waarnemingen, gevolgd door 57 op de 15de, 62 op de 16de, 176 op de 17de. Op de 23ste worden er nog 109 geteld, maar dan zakt het aantal even snel weer in. Hoewel de vlinder vrijwel dagelijks gemeld werd, komt het dagtotaal zelden meer boven de 10. Ook weer net als bij de atalanta worden de sterk afgevlagen immigranten nog zeer lang gezien. Zelfs half augustus wordt nog zo'n dier genoteerd.

Verse blijkbaar hier geboren distelvlinders verschijnen in de laatste week van juli, eerst in klein aantal, maar in de tweede week van augustus beginnen ze al wat talrijker te worden. Op de 19de worden 171 stuks geteld, de volgende dag 243 en 1 september wordt de top van deze generatie bereikt met 534 stuks. In geen jaren heb ik zelf zoveel van deze prachtige dieren op herfstasters en *Sedum* gezien. Ze waren veel gewoner dan de atalanta's. Dat het totale aantal toch lager ligt, komt vooral omdat de distelvlinder niet zo verzot is op rottend fruit, dat altijd grote aantallen atalanta's oplevert.

Voor zover het weer meewerkte, bleef de hele maand september goed (op de 9de nog 106 stuks, op de 15de 198). In de tweede helft van de maand zakte het aantal echter sterk in en oktober was na de eerste decade zelfs beslist zwak. Het laatste exemplaar werd 30.X te Heerlen gezien (VAN AARTSEN).

Zie ook de mededeling van VAN ROSSEM over het veroorzaken van schade door de rupsen aan de sierplant *Anaphalis triplinervis* (Ent. Ber. 23 : 163).

Lichtvangst. Op 20 juli werd in de Hamert (Lbg.) een distelvlinder op licht gevangen (AUKEMA).

Totaal aantal waarnemingen: 4733, op één na het beste jaar, dat we sinds 1947 registreerden.

7. *Aglais urticae* L. Dr. H. ROER (Zoologisches Forschungsinstitut und Museum Alexander Koenig, Bonn) schreef me, dat een door zijn instituut gemerkte vlinder door Dr. J. G. Y. DE JONG in oktober in zijn woning te Heerlen werd aangetroffen. Dit exemplaar was 82 km oostzuidoostwaarts van Heerlen vrij gelaten. Zie ook de alinea over trek bij *Autographa gamma*.

8. *Issoria lathonia* L. De eerste waarneming in het binnenland viel op 12 juni (Elsloo-Lbg., VLUG). Dan volgen er twee in juli, slechts één in augustus

en tenslotte een paar in september, waarvan de laatste al op 9.IX (Bennekom, VAN DE POL).

In het duingebied werd de vlinder als altijd veel vroeger gezien, reeds op 21 april (drie verse exemplaren te Velsen) en viel de slotwaarneming ook later, nl. op 16.IX, terwijl van een duidelijke scheiding in generaties volgens de data niets te merken is.

Vindplaatsen. Lbg.: Elsloo. N.B.: Chaam, Zevenbergen. Zl.: Rilland. Z.H.: Sliedrecht. N.H.: Laren. Gdl.: Uchelen, Bennekom.

Totaal aantal waarnemingen: 29, weer een zeer zwak seizoen dus.

9. *Lysandra coridon* Poda. VAN AARTSEN vond in de loop van de zomer in de radiator van zijn auto een ♂. Waar en wanneer dit er in gekomen is, is uiteraard niet bekend, maar in elk geval is dit ergens in Nederland gebeurd.

10. *Acherontia atropos* L. Het eerste exemplaar werd 21 juni te Utrecht gevonden (VLUG). Dan volgen twee waarnemingen in juli, drie in augustus, twee in september, één in oktober en één heel laat in het jaar, nl. op 26.XI te Apeldoorn (LEFFEF).

Tussen 27 augustus en 5 oktober werden enkele rupsen aangetroffen.

Vindplaatsen. Zl. Rilland. Z.H.: Melissant, Rotterdam. N.H.: Oosthuizen, Wijk aan Zee. Utr.: Utrecht. Gdl.: Apeldoorn, Harderwijk. Fr.: Oosterwolde, Lies op Terschelling.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 10 vlinders, 4 rupsen. Ook voor deze soort dus een vrij slecht seizoen.

11. *Herse convolvuli* L. Op 10 juni vond VLUG het eerste exemplaar te Zeist. In juli werd de vlinder op 10 verschillende data gemeld, waarvan het grootste aantal betrekking had op waarnemingen van TANIS op Terschelling (19 stuks, tegen twee te Melissant en één te Westenschouwen). In de tweede week van augustus vond TANIS nog een exemplaar op een cranberry-schuur te West-Terschelling, overigens de enige melding van deze maand. In september werd *convolvuli* op drie verschillende data gezien en in oktober op twee (maar niet meer op Terschelling!), steeds in slechts één exemplaar. Niettegenstaande de blijkbaar vrij goede immigratie is dus van de hier geboren generatie weinig terecht gekomen.

Vindplaatsen. Lbg.: Vijlen, Roermond. Zl.: Westenschouwen. Z.H.: Schelluinen, Melissant. N.H.: Amsterdamse Bos. Utr.: Cothen, Zeist. Fr.: Terschelling.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 30, heel wat beter dan in 1961, maar natuurlijk toch geen best seizoen.

12. *Daphnis nerii* L. Ook weer zeer laat in het jaar werd een exemplaar van deze rariteit aangetroffen, nl. op 28 november, toen LEFFEF een oleanderpijstaart op een van de lampen van het station Amersfoort zag zitten. Niettegenstaande de assistentie van een perronopzichter, die een (te korte) trap aandroeg en zelfs zijn pet leende om naar het dier te gooien, lukte het natuurlijk niet de vlinder in handen te krijgen. Dat het overigens niet aan commentaar van wachtende reizigers ontbrak, kan een ieder zich wel indenken!

13. *Macroglossum stellatarum* L. Ook van deze soort zag VLUG het eerste exemplaar en wel op 6 juni te Schin op Geul. Daarna nog vier waarnemingen

in deze maand op even zoveel verschillende data. In juli werd de kolibrie-vlinder op niet minder dan 18 van de 31 dagen gezien, al was het aantal dan ook klein (maximum 7 stuks op 15.VII). Dit waren alle immigranten, evenals de paar vangsten in de eerste decade van augustus, zoals bleek uit de afgevlogen staat van de dieren. Verse vlinders werden in september en oktober opgemerkt, maar in zeer gering aantal, de zoveelste bevestiging van de conclusie, dat de rupsen zich bij ons alleen goed kunnen ontwikkelen bij zeer gunstig weer. Het laatste exemplaar werd 18.X in de vanglamp van het Rivon te Burgh gevonden door BOOT. Rupsen werden op een paar plaatsen (Colmond, Dubbeldam, IJmuiden) in de tweede helft van augustus en begin september aangetroffen.

Vindplaatsen. Lbg.: Gulpen, Schin op Geul, Ubagsberg, Heerlen, Geleen, Sittard, Echt, Sint Odiliënberg, Swalmen, Tegelen, Colmond. N.B.: Bergeijk, Breda. Zl.: Biggekerke, Valkenisse, Zoutelande, Burgh, Serooskerke-Sch. Z.H.: Melissant, Middelharnis, Dubbeldam, Schelluinen, Rotterdam, Vlaardingen. N.H.: IJmuiden, Bergen aan Zee, Oosthuizen, Hoorn. Utr.: Zeist, Cothen. Gdl.: Ruurlo. Fr.: Tjerkwerd, Oosterwolde.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 68, veel beter dan het zeer slechte jaar 1961, doch toch maar een zeer matig resultaat.

14. *Celerio euphorbiae* L. Op 22 juli ving QUEIS een vlinder overdag op bloemen te Geleen. LEFFEF trof te Voorst 28 volwassen rupsen op wolfsmelk aan op 22 augustus.

15. *Celerio livornica* Esper. Op 4 augustus ving MASSELINK een exemplaar op bloeiende kamperfoelie te Hooogeveen.

16. *Lithosis quadra* L. De vroegste datum is 19 juli, toen twee exemplaren in de Hamert gevangen werden (AUKEMA), de laatste 26 september, toen Pater MUNSTERS een ♂ in de vanglamp te Stein aantrof. Daartussen liggen enkele vangsten in Limburg, Zeeland en Gelderland.

Vindplaatsen. Lbg.: Vijlen, Stein, de Hamert. Zl.: Haamstede. Gdl.: Uchelen, Vorden.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 43 (waarvan 37 in de eerste week van september te Uchelen door LEFFEF), een vrij normaal aantal.

17. *Scotia ipsilon* Hufnagel. De eerste vangst was een afgevlogen ♂ op 3 mei in de vanglamp van het Rivon te Burgh. Daarna werd de vlinder nog op zeven andere data in mei gezien, bijna steeds in één enkel exemplaar. Ook in juni was *ipsilon* vrij regelmatig aanwezig (vermeld op 12 van de 30 dagen), maar bleef steeds zeer schaars. Vrijwel hetzelfde geldt voor juli, augustus en de eerste helft van september, toen de dagtotalen maar één enkele maal boven de tien uitkwamen (12 stuks op 7.VII). Pas in de tweede helft van laatstgenoemde maand werd de soort gewoner: 20 stuks op 15.IX, 68 op 23.IX. Het beste werd de eerste week van oktober (laat in het seizoen dus), zoals blijkt uit de volgende aantallen: 93 op 1.X; 180 op 2.X; op 3, 4 en 5.X ruim 160; op 6.X werd het maximum bereikt, nl. 192 stuks. Daarna loopt het aantal terug, maar het bedroeg nog altijd 153 op 23.X en 100 de dag daarna. Ook in november werd de vlinder nog regelmatig gezien en aanvankelijk nog in flink aantal: 60 op 4.XI, 57 op 8.XI. Maar na de 11de wordt het toch snel minder en op 26.XI wordt de laatste *ipsilon* van het seizoen op Terschelling gevangen.

Interessant is de ervaring van TANIS (Biologisch Station „Schellingerland”, Oosterend, Terschelling). In de daar geplaatste trap verscheen in voorjaar noch zomer een enkel exemplaar. De eerste vangst viel pas op 23 september.

„Merkwaardig was de gang van zaken op 24 oktober. Tot ongeveer 22.15 werd geen enkele *ipsilon* gezien. Toen vlogen plotseling meerdere exemplaren tegelijk om het licht en belandden in 1½ uur tijd niet minder dan 58 exemplaren in de trap. Daarna werd het vangen gestaakt.”

Uit alle provincies en uit Flevoland kwamen meldingen binnen, zodat de vlinder over vrijwel het gehele land verbreid is geweest.

Totaal aantal waarnemingen: 2869, waarmee het vorige record van 1959 met 27 stuks is overtroffen. Ongetwijfeld een laat, maar goed jaar voor deze soort.

18. *Peridroma saucia* Hübner. Het eerste (afgevlogen) exemplaar werd 22 juni op de Rivon-lamp te Haamstede gevangen. Dan volgen nog twee meldingen in deze maand en twee in juli. Augustus leverde slechts vier meldingen op, de 4de een vers exemplaar te Westenschouwen, maar nog de 31ste een afgevlogen te Lelystad. Ook in september bleef de vlinder zeer schaars, wel waarnemingen op acht verschillende dagen, maar bijna steeds niet meer dan één vlinder. Al dadelijk in oktober echter werd het beter: reeds op 2 en 3.X telkens 20 stuks. Deze opleving duurde evenwel niet langer dan tot de elfde, waarna *saucia* weer bijna even schaars werd. Heel merkwaardig is nu, dat begin november plotseling weer een stijging optreedt, zodat pas in deze maand de top valt: 52 stuks op 5.XI! Nog op 8.XI werden 16 stuks geteld, maar dan is het ook vrijwel gedaan. Nog een enkele vangst op 9 en 10 november en tenslotte de laatste op 25.XI te Burgh door BOOT.

Vindplaatsen. Lbg.: Epen, Heerlen, Stein, Montfort, Belfeld, Tegelen, Velden. N.B.: Helenaveen, Bergeijk. Zl.: Valkenisse, Oostkapelle, Westenschouwen, Haamstede, Burgh. Z.H.: Melissant, Oostvoorne, Hendrik-Ido-Ambacht, Gorkum, Arkel. N.H.: Amsterdamse Bos, Halfweg, Heemskerk. Gdl.: Ermelo, Assel, Buren. Flevoland: Lelystad.

Aantal waargenomen exemplaren: 358, op één na het beste jaar, dat we voor deze soort kennen.

19. *Spaelotis ravida* Brahm. Doordat de heren v. LETTOW en BOLK in de hoofdvliegtijd niet in Oosterhout aanwezig konden zijn, werd door hen slechts 1 exemplaar waargenomen op 15 september. In elk geval handhaaft de vlinder zich hier uitstekend.

20. *Mythimna albipuncta* Schiff. Ten noorden van de grote rivieren is alleen de tweede generatie gezien, tussen 10 augustus en 2 oktober en uitsluitend op een paar plaatsen in Gelderland en Overijssel en op het eiland Terschelling.

Tussen de rivieren (waar de vlinder althans plaatselijk wel inheems is) werd *albipuncta* vermeld van Buren en Dordrecht. Op de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden (waarvoor dezelfde opmerking geldt) werd *albipuncta* aangetroffen op Voorne en Schouwen.

Vindplaatsen. Gdl.: Apeldoorn, Ruurlo, Doesburg. Ov.: Holten. Fr.: Oosterend op Terschelling.

Aantal waargenomen exemplaren: 9, het vijfde slechte jaar in successie.

21. *Mythimna l. album* L. De vlinder is uitsluitend in het zuiden en hier en daar in het midden van het land gevangen. De eerste generatie werd vooral in juli opgemerkt. Op zich zelf staat een vangst van 18 mei te Wehl (VLUG) en dan volgt een aaneensluitende rij data van 9 juli tot 6 augustus, die ongetwijfeld tot dezelfde generatie (de eerste) behoord hebben. Deze vloog dus opvallend laat, wat in dit seizoen voor een als ei overwinterende soort verklaarbaar is.

De tweede verscheen op 22 augustus en werd in tenslotte sterk afgevlagen exemplaren waargenomen tot 6 november. Als altijd was deze generatie veel talrijker dan de eerste. Vooral in het midden van Limburg was hij plaatselijk in de tweede helft van september en de eerste helft van oktober beslist gewoon.

Vindplaatsen. Lbg.: Epen, Slenaken, Gulpen, Heerlen, Stein, Montfort, Swalmen, Belfeld, Steijl, Tegelen, Venlo, Velden, Arcen. N.B.: Helenaveen. Z.H.: Arkel. Utr.: Amerongen. Gdl.: Buren, Slijk-Ewijk, Wehl.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 330. Hiervan noteerde OTTENHEIJM er 238, één te Velden en de rest te Tegelen en Belfeld. Het totaal blijft slechts 26 onder het topjaar 1949!

22. *Mythimna vitellina* Hübner. Op 1 oktober werd een exemplaar van deze zeldzame immigrant te Valkenisse gevangen (VAN AARTSEN). De volgende dag leverden de Rivon-lampen te Haamstede en Westenschouwen elk een *vitellina* op, terwijl 6 oktober de Rivon-lamp te Burgh er een bevatte. Op deze zelfde dag werd een exemplaar te Oostvoorne gevangen (VIS c.s.). Tenslotte kwam in de periode van 12—26 oktober een tweede *vitellina* te Westenschouwen op de lamp. Daarmee bedroeg het totaal zes stuks, het hoogste dat tot nog toe in ons land genoteerd kon worden.

23. *Mythimna unipuncta* Haworth. De eerste grote verrassing van het seizoen. Van deze in zuidwest Engeland vrij geregeld waargenomen immigrant werd eindelijk in 1962 het eerste Nederlandse exemplaar gevangen. Op 10 oktober werd in de Rivon-trap te Haamstede een nog vrij gaaf exemplaar aangetroffen (LEFFEF). De vangst zal uitvoeriger besproken worden in het 10de supplement van de Cat. Ned. Macrolepidoptera.

24. *Chloridea peltigera* Schiff. Op 18 juni werd een exemplaar in de P.D.-lamp te Lelystad gevangen (VAN DE POL).

25. *Chloridea armigera* Hübner. Op 18 september werd een exemplaar van deze rareiteit te Grollo gevangen (LEFFEF), terwijl 11 oktober een tweede in de trap te Burgh gevonden werd.

26. *Xylena exsoleta* L. Een overwinterd exemplaar werd 27 april te Gulpen gevangen (OOSTERHOUT), terwijl op 2, 24 en 25 oktober in totaal negen stuks te Hoenderlo gevangen werden (LEFFEF), zodat bij elkaar 10 *exsoleta*'s genoteerd konden worden, het hoogste jaartotaal, dat tot nog toe bereikt werd.

27. *Laphygma exigua* Hübner. Deze anders zo zeldzame soort zorgde voor de tweede verrassing van het jaar. Reeds op 5 mei werd het eerste exemplaar door PEERDEMAN aangetroffen in zijn vangapparaat in het Amsterdamse Bos. Twee dagen later leverden de twee Rivon-lampen te Burgh en Haamstede samen 13 stuks op en de 8ste bevatte de trap te Haamstede nog eens 7 *exigua*'s. Daarmee

was de grote immigratiegolf echter afgelopen. In dezelfde maand werd nog slechts één exemplaar te Haamstede gevangen (20.V). Juni leverde maar drie stuks op (op 17, 18 en 23.VI).

Omstreeks half juli echter begon een vrij goed aaneensluitende serie meldingen, die tot begin oktober voortduurde. Wel waren de dagtotalen over het algemeen

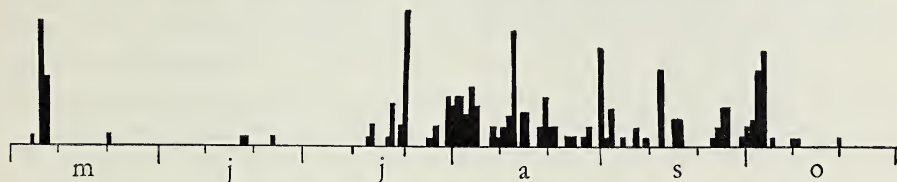

Fig. 1. Histogram van *Laphygma exigua* Hübner, samengesteld naar de gegevens van 1962.
(Composed after the data obtained in 1962).

niet hoog (top op 24.VII met 14 stuks, ook op 12.VIII toch weer 12 stuks), maar door de vele data waarop de vlinder werd waargenomen, liep het totaal al heel spoedig op tot een voor deze soort ongekende hoogte. Uit het histogram, dat hierbij afgebeeld wordt, is moeilijk het aantal generaties af te lezen, al zijn er behalve de reeds genoemde aantallen nog enkele kleine topjes (10 stuks op 30.VII en 3.X). Dat het dier zich hier te lande voortgeplant heeft, is met vrij grote zekerheid af te leiden uit de vangsten van verse exemplaren al in de tweede helft van juli, in de tweede helft van augustus, in september en oktober. Waarschijnlijk hebben zich hier twee generaties ontwikkeld. Na 10 oktober werd nog slechts één *exigua* te Halfweg gevangen.

Uit de lijst van vindplaatsen blijkt, dat de vlinder op vrij veel plaatsen in het land is waargenomen, maar opvallend is toch wel, dat de meeste ervan in het westen liggen en vooral wat de aantallen betreft, hebben Walcheren en Schouwen alle andere gebieden verre overtroffen. Al weer een bewijs, hoe belangrijk dit deel van het land (met de Zuidhollandse eilanden) is voor de waarneming van trekvlinders!

Wat het buitenland betreft, het enige gebied waaruit ik op het ogenblik voldoende gegevens ken, zijn de Britse eilanden. Ook hier begon de immigratie in de eerste decade van mei. De grote invasie in het zuidoosten van Engeland vond hier plaats op 6 mei, dus vrijwel gelijktijdig met de invasie bij ons. Terwijl echter in Nederland augustus de maand met het hoogste totaal was, was dit in Engeland juli, met een nieuwe maar kleinere stijging in september en een slotvangst op 1 november (schriftelijke mededeling van Mr. R. A. FRENCH). Ook daar dus een vrij duidelijke aanwijzing van twee inheemse generaties.

Vindplaatsen. Lbg.: Stein. N.B.: Bergeijk, Best. Zl.: Valkenisse, Oostkapelle. Westenschouwen, Haamstede, Burgh. Z.H.: Melissant, Oostvoorne, Arkel. N.H.: Amsterdamse Bos, Halfweg, Heemskerk. Gdl.: Buren, Dieren. Flevoland: Lelystad. Dr.: Ruinen. Fr.: Sexbierum.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 227! Tot nog toe was het maximum 14 in 1958. Het verschijnsel is identiek met de *atropos*-explosie van 1956. De oorzaak zal voor een belangrijk deel wel gezocht moeten worden in (onbekende) omstandigheden in het gebied van herkomst van de immigranten, al

blijft het verrassend, dat zelfs in een jaar als 1962 deze tropische soort zich bij ons het hele seizoen zo uitstekend handhaafde (wat overigens ook geldt voor *Vanessa cardui*).

(Het Britse toaal bedroeg 746, eveneens een record. De cijfers zijn daar altijd gunstiger voor *exigua* dan bij ons).

28. *Autographa gamma* L. Op 29 januari werd een vers exemplaar in een met polynorm afgeschermdte kas te Bunschoten aangetroffen (BLOKHUIS). Het eerste in de vrije natuur zag VLUG op 1 mei te Chèvremont in het zuidoosten van Limburg. In de eerste helft van de maand kwamen er slechts twee waarnemingen bij, op 8.V te Swalmen en de volgende dag te Zeist. In de tweede helft werd de vlinder al op 12 van de 15 dagen gezien, maar steeds in zeer laag aantal. Dit bleef zo tot ongeveer 10.VI, toen het dagtotaal voor het eerst boven 10 uitkwam. Maar op 13.VI sprong het omhoog tot 76 (vrijwel gelijk met *Vanessa atalanta* en *V. cardui*!). Gestadig bleef het aantal stijgen, tot op 23.VI de eerste top van 221 stuks bereikt werd. Daarna wordt de vlinder weer wat schaarser, maar in de tweede helft van juli zien we een nieuwe toename (935 op 24.VII). Op 14 augustus komt het dagtotaal voor het eerst boven de 1000 (1137 stuks). Op 19.VIII is het al bijna 1500 en de volgende dag zelfs haast 6000. Voorlopig blijft dit weer het maximum en tot eind september komt het dagtotaal slechts één maal boven de 1000 (28.VIII). Maar in de eerste en tweede decade van oktober komt een nieuwe golf opzetten. De definitieve top valt pas op 10.X met het formidabele aantal van 48885 stuks. Dit aantal is het gevolg van een enorme concentratie op de Soester Eng, waar TOLMAN op knopherik naar schatting 48000 gamma's telde. Al schommelde het aantal daarna wel, toch bleef dank zij de mooie oktobermaand de vlinder genieten van de laatbloeiende crucifeer. Nog op 5 november waren er ongeveer 28000 stuks, daarna is het plotseling afgelopen. In de rest van de maand wordt de uil nog sporadisch hier en daar waargenomen. De laatste exemplaren werden op 26.XI te Halfweg gezien (VAN AARTSEN), op 28.XI te Apeldoorn (LEFFEF) en op 29.XI te Amsterdam (een afgevlagen gamma binnenshuis, R. DE JONG).

Ook van deze soort werden nog ver in het seizoen de vrij kleine bleek gekleurde immigranten aangetroffen. Zelfs in de eerste decade van augustus konden ze nog plaatselijk overheersen, al begonnen de verse donkere hier geboren dieren toen al steeds meer te verschijnen. Zie ook de waarnemingen van PEERDEMAN (*Ent. Ber.* 23 : 173) wiens ervaringen over immigranten volkomen hiermee overeenstemmen, al valt zijn top van de Nederlandse generatie heel anders. Deze kan door de aan- of afwezigheid van bloeiende planten plaatselijk sterk uiteen lopen.

M e r k e n. Diverse medewerkers hebben zich verdienstelijk gemaakt met het merken van gamma's, maar vrijwel steeds zonder daarbij enig succes te boeken. Op 20.VIII merkte BLOKLAND 50 stuks te Leidschendam. Tussen 28.IX en 23.X werden te Vlissingen bijna 50 stuks gemerkt (E. SIMONSE), tussen 15.IX en 1.X samen 130 te Arkel (ZWAKHALS), op 3 en 4 oktober ruim 30 te Zwolle (DE HEUS), tot 6 oktober ruim 40 te Leeuwarden (TORENSMA). Geen van deze dieren werd terug gezien. GOUTBEEK merkte op 28.IX en 1.X samen 137 stuks te Dalfsen. Eén van de vlinders van de eerste datum werd op 29 en 30.IX en op 2.X weer opgemerkt (steeds dezelfde).

Trek. Een aanwijzing van trek is de waarneming van STOBBE op de P.D.-lamp te Sexbierum, waar in de nacht van 20 op 21 augustus 524 exemplaren op af kwamen, tegen alle voorgaande en volgende nachten zeer kleine aantallen.

Positieve trek werd in twee gevallen waargenomen. De eerste keer op 25 september door VAN KATWIJK, die tussen 10.45 en 12.10 op de Oosterschelde bij Sint Annaland 17 exemplaren zag, die tegen vrij sterke wind in vlak boven het water in oostnoordoostelijke richting voortvlogen, de meeste afzonderlijk, soms bij tweeën tegelijk.

Veel indrukwekkender was de migratie, die LEFFEF op 9 oktober te Westenschouwen zag, waar in een half uur 8 à 9000 gamma's voorbijtrokken, zonder tussenpozen, soms afzonderlijk, dan weer in groepen van 6 tot 30 stuks tegelijk. Ze vlogen op 45 tot 80 cm hoogte over een open vlakte in het binnenduin, onrustig, steeds onder en boven elkaar schuivend. De eerste werden om 15.09 gezien, nog enkele nakomers om 16 uur. De trekrichting lag tussen zuid en west, de snelheid bedroeg 18 à 20 km per uur. Tussen de gamma's vlogen ook enkele exemplaren van *Aglais urticae*.

Biezondere opmerkingen. Wijfjes, die gevangen werden op 26 augustus, 10 en 30 september en 5 oktober, bleken alle steriel te zijn (ELFFERICH).

Op 20 januari werd een levende rups gevonden tussen dorre bladeren na vrij strenge vorst, terwijl 30 maart een bijna volwassen rups werd aangetroffen, beide te Swalmen (Mevr. PIJERS). Ook werden weer enkele zeer late rupsen gevonden. Op 16 oktober te Middelharnis een volwassen exemplaar op *Salvia superba*, dat 19.X verpopte, maar later helaas bleek door een sluipvlieg geïnfecteerd te zijn (VROEGINDEWEIJ). 29 november werden twee volwassen rupsen te Apeldoorn op *Linaria* gevonden, die later verpopten (LEFFEF).

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 158817. Geen recordjaar, maar zonder twijfel een zeer goed seizoen.

29. *Cosymbia puppillaria* Hübner. Werd in 1961 het eerste exemplaar na de vangst van 1871 aangetroffen, ook in 1962 bleek de soort in Nederland aanwezig te zijn. In de tweede helft van juni verscheen de eerste op de Rivon-lamp te Westenschouwen, 26 juni de tweede te Burgh, en in de loop van augustus de derde op de Rivon-lamp te Vijlen. Op 3 oktober werd een ♂ te Melissant gevangen (HUISMAN) en 5 oktober het vijfde exemplaar van het seizoen te Hendrik-Ido-Ambacht (BOGAARD).

In verband met de Nederlandse ervaringen is het wel interessant, dat de vlinder ook in Zwitserland in september 1962 plotseling plaatselijk in aantal werd waargenomen. Zie H. T. FREY in *Mitt. ent. Ges. Basel*, N. F. 13 : 11—13, 1963, die de soort „een bekende trekker” noemt.

30. *Rhodometra sacraria* L. Ook deze rareiteit verscheen weer in 1962, al werd hij in tegenstelling tot het jaar daarvoor in slechts één exemplaar gezien. Dit kwam op 19 augustus op de lamp te Heemskerk (VAN AARTSEN).

31. *Nycterosea obstipata* F. Drie exemplaren werden in augustus waargenomen, het eerste op 10.VIII te Montfort (MAASSEN) en twee mannetjes op 28.VIII te Westenschouwen (LEFFEF). Op 10 oktober verscheen een ♀ op de Rivon-lamp te Burgh en 5 november werd het laatste exemplaar te Valkenisse gevangen

(VAN AARTSEN). Het jaartotaal bedroeg dus vijf stuks, een voor ons land vrij normaal aantal.

32. *Palpita unionalis* Hübner. Van deze opvallende witte Pyralide verschenen 26 september drie exemplaren op de Rivon-lamp te Westenschouwen. Ook deze soort gaat blijkbaar tot onze regelmatige immigranten behoren.

33. *Nomophila noctuella* Schiff. 2 mei werd de eerste te Burgh gevangen, gevolgd door twee op 8 mei te Haamstede en te Burgh en één op 12.V in het Amsterdamse Bos. In juni werd *noctuella* op 8 verschillende data gemeld, de meeste weer in Zeeland en bijna alle afgevlogen. Vanaf 10 juli was de vlinder op alle data present. De top van de immigratie valt op 14.VII met 72 exemplaren. Tot het begin van de tweede decade van oktober is *noctuella* nu geregeld aanwezig, hoewel de aantallen in de regel niet groot zijn. Een uitzondering vormt 3 oktober, toen 217 exemplaren geteld werden dank zij het feit, dat plotseling 206 stuks op een van de lampen in Zeeland verschenen. Na 11.X werd nog slechts een vers exemplaar op 23.X op Schouwen gevangen, terwijl de twee laatste op 5 november te Valkenisse op licht verschenen (VAN AARTSEN).

Vindplaatsen. N.B.: Best. Zl.: Valkenisse, Zoutelande, Oostkapelle, Westenschouwen, Haamstede, Burgh. Z.H.: Melissant, Oostvoorne, Hendrik-Ido-Ambacht, Delft. N.H.: Amsterdamse Bos, Amsterdam, Halfweg, Vogelenzang, Heemskerk, Castricum. Utr.: Amerongen. Gdl.: Otterlo, Ratum. Fr.: Sexbierum, Terschelling.

Aantal waargenomen exemplaren: 996, ongetwijfeld een zeer goed resultaat.

34. *Pyrausta martialis* Guenée. Twee waarnemingen in juni: op 27.VI te Burgh, en op 29.VI in het Amsterdamse Bos. Daarna verschijnt de vlinder pas weer op 20 augustus. Dit is blijkbaar de in Nederland geboren generatie (verse exemplaren), eerst schaars (in augustus nog op 23 en 30 en op vijf data in september), maar vanaf 27.IX in een vrijwel ononderbroken reeks tot 23 oktober. Daarna nog twee exemplaren op 2 en 8 november te Hendrik-Ido-Ambacht. De top valt op 3 oktober, toen in de trap te Burgh 115 stuks zaten, terwijl te Oostvoorne 25 stuks op de lamp kwamen. Dit wekt wel de indruk van een migratiegolf, daar alle data daarvoor en daarna zeer laag waren.

Vindplaatsen. Lbg.: Vijlen, Bemelen. Zl.: Burgh. Z.H.: Melissant, Oostvoorne, Hendrik-Ido-Ambacht. N.H.: Amsterdamse Bos.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 188, het hoogste aantal, dat in de laatste vijf jaar genoteerd werd. (Daarvòòr beschikken we niet over nauwkeurige gegevens).

35. *Plutella maculipennis* Curtis. Reeds op 17 en 24 april werden de twee eerste exemplaren te Haamstede gevangen, gevolgd door nog twee op 7 en 8 mei te Westenschouwen en te Burgh. Vanaf 30 mei tot begin november is de vlinder nu zonder enige duidelijke onderbreking present. De grote invasie moet begin juni plaats gevonden hebben. Op 14.VI trof VAN AARTSEN op Walcheren enige tienduizenden exemplaren aan, terwijl HUISMAN de volgende dag in zijn trap te Melissant een 1500 stuks telde. De rupsen, die van deze generatie van immigranten afstamden, zijn plaatselijk in groot aantal gevonden. In het verslag van het Rijkstuinbouwconsulentschap Hoorn over de maand juli wordt vermeld,

dat ze na een paar jaar afwezig geweest te zijn, plotseling vrij veel schade veroorzaakten. In het blad van de kool verschenen de zg. venstertjes, terwijl de in het hart van de kool achterblijvende uitwerpselen rotting veroorzaakten. Door storm en zware regenval werden de planten echter weer grotendeels schoongespoeld, terwijl stellig ook grote aantallen rupsen omkwamen. Later in het jaar was dan ook geen sprake meer van enige schade, terwijl uit de lage dagtotalen, die na 31 juli nooit meer boven de 20 uitkwamen en meestal onder de 10 bleven, duidelijk bleek, dat het koude natte seizoen voor de ontwikkeling van de soort alles behalve gunstig geweest is. Merkwaardig is, dat op de slotdatum, 16 november, nog 19 stuks op de vanglamp te Oosterend (Terschelling) kwamen (TANIS).

De vlinder is over een groot deel van het land verbreid geweest. Alleen uit Overijsel heb ik geen opgaven. Maar dit komt wel alleen hierdoor, dat niemand van de weinige waarnemers in deze provincie het diertje kent.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 24844, het hoogste aantal sinds in 1957 begonnen werd ook deze vlinder te tellen.

36. *Plutella megapterella* Benthinck. Op 3 juni ving LUCAS de eerste te Oostvoorne, terwijl VAN AARTSEN er op 14.VI te Oostkapelle 50 aantrof. Op 9 juli werden 2 te Valkenisse gevangen, 14 juli weer 1 te Oostkapelle en tussen 27 juli en 4 augustus 8 te Amerongen (BENTINCK).

Overigens moet wel opgemerkt worden, dat het niet altijd naar het uiterlijk althans uit te maken is, of men met *maculipennis* of met *megapterella* te doen heeft. In de lange serie, die VAN AARTSEN ving, komen exemplaren voor, die tussen beide in staan. Het lijkt me dan ook wel gewenst dit probleem nog eens nader te bestuderen.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 62.

Conclusie. Niettegenstaande het zeer ongunstige weer een zeldzaam interessant seizoen voor trekvlinders.

BELGISCHE WAARNEMINGEN

Ook in België begint wat meer belangstelling voor het trekvlinderonderzoek te komen, dank zij vooral de activiteiten van de Antwerpse Vereniging voor Entomologie. In Mededelingen nr. 1 van het Kontaktcomitee van de Kringen voor Natuurstudie en Natuurbescherming in het Antwerpse (februari 1963) publiceert G. JANZEGERS reeds een uitvoerig overzicht van de door zijn medewerkers gedane waarnemingen. Ik ontving dit maal negen Belgische kaarten, waardoor ik over wat meer gegevens beschik dan JANZEGERS. Daarom volgt hieronder een beknopt, maar volledig overzicht van de Belgische resultaten in 1962.

1. *Pieris brassicae* L. en *P. rapae* L. Op 19 augustus zag JANZEGERS te Teruren bij windstil weer een sterke migratie van deze beide soorten in zuidwestelijke richting. Ook vlogen enkele exemplaren van *Colias crocea* en *Gonepteryx rhamni* mee.

2. *Colias crocea* Fourcroy. In totaal werden 24 exemplaren op verschillende plaatsen in het land gezien.

3. *Colias hyale* L. Twee stuks in september te Antwerpen en Essen.

4. *Vanessa atalanta* L. Totaal 84 exemplaren met juni en augustus als topmaanden.

5. *Vanessa cardui* L. In totaal 341 exemplaren, waarvan 236 in augustus. Het laatste werd 1 november te Matsel gezien.
 6. *Issoria lathonia* L. Ook hier schaars: 6 exemplaren, waarvan 2 in juli en 4 in september.
 7. *Lysandra coridon* Poda. Ook in België buiten het normale biotoop een rariteit: 1 exemplaar te Mol.
 8. *Herse convolvuli* L. In september te Hoboken 1 vers exemplaar.
 9. *Macroglossum stellatarum* L. Slechts vier exemplaren tussen 24 juli en 1 oktober.
 10. *Scotia ipsilon* Hufnagel. In totaal 40 exemplaren, waarvan 1 in augustus, 30 in september en 9 in oktober.
 11. *Peridroma saucia* Hübner. 2 stuks in november.
 12. *Mythimna l. album* L. Te Beverbeek (Hamond) van 7—12 augustus 10 exemplaren (QUEIS).
 13. *Hoplodrina ambigua* Schiff. 7 exemplaren, 1 in augustus, de overige in september.
 14. *Autographa confusa* Stephens. Van deze soort, die dit jaar helaas in de Nederlandse waarnemingen ontbreekt, ving QUEIS 10.VIII een exemplaar te Beverbeek (Hamond).
 15. *Autographa gamma* L. In totaal 2143 stuks. De beste maand was augustus, daarna september. Laatste waarneming: Schilde, 10.XI (K. JANSSENS).
 16. *Catocala fraxini* L. Ook van deze rariteit, die al verscheidene jaren in de Nederlandse verslagen ontbreekt, werd 1 exemplaar gemeld: op 15 oktober te Zichen-Zussen-Bolder.
 17. *Nomophila noctuella* Schiff. 1 exemplaar te Kalmthout in juli.
 18. *Plutella maculipennis* Curtis. 5 stuks in juni, juli en oktober.
- Het nog kleine groepje waarnemers, dat zeker niet in het gunstigste deel van het land woont, kan tevreden zijn over het behaalde resultaat!

Summary

In the twenty-third report on migrating Lepidoptera (and vagrants) in the Netherlands for the year 1962 the following particulars are mentioned:

1. *Pontia daplidice* L. Three specimens in August.
2. *Pieris brassicae* L. On September 15th a migration along the coast of the island of Terschelling in western direction.
3. *Colias hyale* L. 66 specimens, a few of the spring generation, most of them of the summer brood.
4. *Colias crocea* Fourcroy. 585 specimens, an excellent result. First specimen 15 June, last as late as 29 November.

Mr. J. B. WOLSCHRIJN saw the species between 1 and 10 July along the Atlantic coast of N.W. Spain migrating in large numbers in northern direction.

5. *Vanessa atalanta* L. A few hibernating specimens. Immigration feeble till about mid June. Summer generation rather late and not very numerous. Total number of observations 7014, a rather mediocre result for the Netherlands.

Observations of migrations on 25 August in east-northeastern direction and on 6 September in southwestern direction.

6. *Vanessa cardui* L. Before 14 June very few observations, but on that date the immigration started suddenly. Top on 17 June (176 specimens). Summer generation very good notwithstanding the unfavourable weather. Top on 1 September with 534 specimens. Total number: 4733, the best result but one since 1947.

7. *Aglais urticae* L. A specimen marked at Bonn (Germany) was taken at Heerlen in the southeast of Dutch Limburg, 82 km west-northwest of Bonn. On 9 October a few specimens were observed flying with a migration of *A. gamma*.

8. *Issoria lathonia* L. Only 29 observations.

9. *Lysandra coridon* Poda. One specimen.

10. *Acherontia atropos* L. 10 moths, 4 caterpillars, a rather bad season.

11. *Herse convolvuli* L. 30 specimens, much better than in 1961.

12. *Daphnis nerii* L. One specimen of this rarity on November 28th.

13. *Macroglossum stellatarum* L. 68 specimens, most of them immigrants.

14. *Celerio euphorbiae* L. One moth, a number of caterpillars in August.

15. *Celerio livornica* Esper. One specimen in 4 August on honeysuckle.

16. *Lithosis quadra* L. 43 specimens, 37 of which in one locality.

17. *Scotia ipsilon* Hufnagel. Late, but good. Total number 2869, the highest since the counting of this species started.

18. *Peridroma saucia* Hübner. Also late, the best month being October. Total number 358, the best year but one.

19. *Spaelotis ravida* Brahm. One specimen in the same locality as the preceding years.

20. *Mythimna albipuncta* Schiff. Again a bad year, only 9 specimens.

21. *Mythimna l. album* L. Only in the south and the centre of the country, but the best year but one: 330 specimens.

22. *Mythimna vitellina* Hübner. Six specimens in October, the highest number ever observed in the Netherlands.

23. *Mythimna unipuncta* Haworth. One specimen in the province of Sealand on 10 October, the first ever observed in our country!

24. *Chloridea peltigera* Schiff. One specimen.

25. *Chloridea armigera* Hübner. Two specimens, one in September, one in October.

26. *Xylena exsoleta* L. 10 specimens, the highest number ever observed.

27. *Laphygma exigua* Hübner. Cf. the histogram! Sudden immigration in the beginning of May, a few specimens in June, new generation in July and August but also good numbers in September and October. Probably two generations of descendants of the immigrants. Total number 227 (up till 1962 the maximum was 14 in 1958!). Most specimens were taken in the western part of the country.

28. *Autographa gamma* L. Also rare till about mid June. First top on 23 June (221 specimens). Summer generation good, but the top was late: 10 October with about 49000 specimens. Pale rather small immigrants till rather late in the season, even observed in the first decade of August. A small but distinct migration on 25 September in east-northeastern direction, a strong one of about 9000 specimens on 9 October in a direction between south and west. A few hibernating caterpillars. Total number about 159000, a very good season.

29. *Cosymbia puppillaria* Hübner. Again present in 1962. Two specimens in June, one August and two in October.

30. *Rhodometra sacraria* L. One specimen in August.

31. *Nycterosea obstipata* F. Three specimens in August, one in October and one in November.

32. *Palpita unionalis* Hübner. Three specimens on 26 September.

33. *Nomophila noctuella* Schiff. Four specimens in May, present on eight dates in June, from 10 July till 11 October present on practically all days. Top of the immigration on July 14th with 72 specimens. Second top on 3 October (217 specimens, 206 of which in one trap in Sealand). Total number 996, certainly a very good year.

34. *Pyrausta nivalis* Guenée. Two specimens at the end of June. Appeared again between 20 August and 8 November. Total number 118 (the highest number of the last five years).

35. *Plutella maculipennis* Curtis. Two in April, two in the beginning of May. Continuously present from 30 May till the beginning of November. Damage by the caterpillars in cabbage fields in July, but not later in the year owing to the bad weather. Total number nearly 25000.

36. *Plutella megapterella* Benthinck. Of this rarely observed Micro 62 specimens were taken.

The general conclusion can only be: a very interesting season for migrants notwithstanding the unfavourable weather. The temperature was almost continuously too low and the hours of sunshine were far below the average.

Again a number of Belgian observations could be added, which fully confirm the Dutch experiences. A strong migration of *Pieris brassicae* and *Pieris rapae* was observed near Tervuren on 19 August, flying in southwestern direction while there was no wind. Of special interest are the observations of *Autographa confusa* and *Catocala fraxini*. The latter has already been absent from the Dutch list for several years.

Amsterdam-Z. 2, Oude IJselstraat 12 III.

Sterke vlucht van *Bupalus piniarius* L. (Lep. Geom.). Op 8 juni werd er op mijn balkon met één van de nieuwe R.I.V.O.N.-traps geproefstoomd. Bij het anderdaags controleren van de inhoud bleek, dat deze voor een groot deel bestond uit een voor mij ongekend groot aantal exemplaren van *Bupalus piniarius*.

Een dergelijke toevloed van een doorgaans niet vlot op licht afkomende soort is merkwaardig. Temeer omdat de trap in de bebouwde kom was geplaatst, temidden van een intensieve straatverlichting. Dit en het feit, dat alle exemplaren in een relatief korte tijd in de trap belandden, doet sterk aan een trek denken.

Opvallend was voorts het overgrote aantal wijfjes, de verhouding was één op zes. In tegenstelling tot de wijfjes der meeste soorten, die allermint zwerflustig zijn, vertonen die van deze soort blijkbaar bij gelegenheid wél zwerfneigingen. Een interessant verschijnsel. Is dit bekend?

W. J. BOER LEFFEF, Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (R.I.V.O.N.), Bilthoven.